

Best practice

Tandemundervisning i cancervård – Arbetsintegrerat och evidensbaserat lärande

*Helene Ekfors & Katarina Sjövall, Högskolan Kristianstad,
fakulteten för hälsovetenskap, avdelningen för sjuksköterske-
utbildningarna och integrerad hälsovetenskap*

Inledning

Kunskapsutvecklingen inom hälso- och sjukvård ställer krav på sjuksköterskor att arbeta evidensbaserat. Evidensbaserat lärande är därför en viktig del i sjuksköterskeutbildningen, och bygger på användande av kunskapskällor så som publicerad forskning, klinisk erfarenhet och expertis och inte minst patienters preferenser och upplevelser av vården (Ferrara, 2010; Horntvedt et al., 2018; Socialstyrelsen, 2020). Ett evidensbaserat lärande vilar på ett interaktivt, kliniskt och arbetsintegrerat lärande utifrån relevanta kunskapskällor. Det förutsätter en lärandemiljö som möjliggör för studenten att vara en aktiv deltagare som bygger vidare på sin egen tidigare erfarenhet genom aktivt reflekterande (Ferrara, 2010; Khan & Coomarasamy, 2006). Tidigare studier har visat att interaktiva lärandestrategier används i sjuksköterskeutbildningar, men att fokus på evidensbaserad vård är vagt. Primärt ligger fokus på litteratursökning och värdering/användning av forskningsresultat, medan det interaktiva kliniska lärandet inte är lika tydligt beskrivet. Patientens preferens och erfarenhet är ofta mindre tydligt i förhållande till evidensbaserad vård (Horntvedt et al., 2018). Den yrkespraktiska delen behöver på ett tydligare sätt knytas till både forskning, klinik och evidensbaserad vård.

Relationen mellan sjuksköterskeutbildningen och den kommande yrkesprofessionen och utövandet av denna blir alltmer komplex. Utbildningen ska förbereda för många olika typer av hälso- och sjukvårdsverksamhet, där sjuksköterskan ska kunna utöva allt från grundläggande till högspecialiserad omvårdnad. Sjuksköterskans arbets-

område är dessutom under ständig utveckling. Lärande i ett situerat perspektiv, i en så kallad praxisgemenskap, ger studenterna möjlighet att utveckla ett kunnande som är användbart i flera olika sammanhang. Lärandet i en praxisgemenskap har form och innehåll integrerat (Säljö, 2022). Målet med undervisningen är synliggörande, där studenternas egna erfarenheter är en viktig byggsten. I den här artikeln beskriver vi hur vi byggt upp undervisningen i cancervård inom sjuksköterskeprogrammet med tandemundervisning, vilket förenar klinisk erfarenhet med forskarperspektiv i olika undervisningsstrategier med syftet att stärka kopplingen mellan lärandemål och den kommande yrkesprofessionen.

Cancervård i sjuksköterskeutbildningen

Minst var tredje nu levande svensk kommer någon gång att drabbas av en cancersjukdom (Cancerfonden, 2018). Det innebär att så gott som alla sjuksköterskor kommer att möta och vårda patienter med tidigare eller pågående erfarenhet av cancersjukdom, även om de inte arbetar i den direkta cancervården. Undervisning om cancervård i sjuksköterskeutbildningen spänner över cancerprevention, diagnostik, behandling, rehabilitering samt palliativ vård inom ämnena personcentrerad omvårdnad, medicin och folkhälsovetenskap. Undervisning om cancervård behöver därför vara återkommande under programmet med en tydlig progression och konstruktiv länkning till kommande yrkesprofession. För att säkra det evidensbaserade lärandet behövs ett interaktivt kliniskt lärande med patientens perspektiv som utgångspunkt, vilket baseras på aktuell forskning inom cancervård och onkologi.

Tandemundervisning

I detta arbete har vi inspirerats av tandemmodellen som den använts i språkundervisning i en kombinerad digital och fysisk lärmiljö, vilken grundas på ledorden *ömsesidighet, självstyrning samt autenticitet* (Hansell, 2020). Modellen har såväl ett student- som lärarperspektiv. För studenterna innebär det att de själva får styra sitt lärande (inkl. inläsning), samt kan använda sin tandempartner som resurs. För oss som lärare innebär det att vi i inspelade föreläsningar växlar mellan

att vara den som förklarar forskning och den som förklarar omvårdnadsåtgärder. Detta menar vi gör att en känsla av äkthet löper som en röd tråd genom cancervårdsstrimman, från digitala föreläsningar till metodrumsundervisning och helklassundervisning, vilket också förstärks genom att vi använder realistiska patientfall där studenterna får interagera med och möta varandra där de kunskapsmässigt befinner sig i sitt eget lärande.

Interaktiv undervisningsstrategi

Cancervård innebär en nära koppling mellan forskning och klinisk erfarenhet. En ständig utveckling av behandlingsmetoder och stödjande insatser för personer med cancer förutsätter ett nära samarbete mellan forskare och kliniskt verksamma. Detta känns igen i modellen för tandemundervisning vilket ger en pedagogisk och teoretisk hållpunkt för vårt val av samarbete mellan adjunkt och lektor. Kombinationen av forskning och klinik innebär en interaktion som visar exempel på socialt samspel där interaktionen skapar möjligheter för lärande, enligt social-interaktionell syn på lärande (Hansell, 2020).

Historiskt sett har undervisning i cancervård inom sjuksköterskeutbildning genomförts som ett isolerat moment vid ett tillfälle, till exempel en hel föreläsningsdag. Studenterna har då på egen hand läst in stoffet, och gått på föreläsning. Lärandemålen har därefter oftast examinerats med en skriftlig tentamen med stor individuell spridning gällande hur länge kunskapen sitter kvar (Elmgren, 2016). För att ge möjlighet till progression och därmed en djupare och bibehållen kunskap planerade vi in undervisningen över flera terminskurser och med interaktiv undervisningsstrategi i vad vi kallar en utbildningsstrimma.

Första steget i utbildningsstrimman sker i tredje terminen. Studenterna läser in kurslitteratur med stöd av tre föreläsningar som tar upp olika delar och är en hjälp att förstå det som är krångligt; såväl inspelade föreläsningar som campusförlagd undervisning. De inspelade föreläsningarna bygger på varandra och länkar till övrigt innehåll i terminskursen. I undervisningsfilmerna introducerar vi tandemperspektivet för studenterna genom att samspela socialt och beröra både det kliniska perspektivet som forskningsperspektivet på samma sätt som

vi från olika perspektiv interagerar i cancervård för att hitta fram till patientens bästa. Det filmade materialet följs upp med digital frågestund och med en kunskapsquiz på kursytan. Lärandemålen i tredje och femte terminen examineras med skriftlig tentamen. På så sätt läggs grunden för den vetenskapligt baserade kunskapen, stoff och fakta.

Under den sjätte och avslutande terminen sker en campusförlagd föreläsning då nivån höjs till komplex cancervård. Denna bygger på allt studenterna tidigare läst. Tillfället inleds med att studenterna får skriva ett individuellt ”minute paper” (Stead, 2005) om vilka frågor de skulle vilja ha besvarade på föreläsningen. Därefter introduceras ett antal komplexa problemställningar kring rehabilitering, att leva med kronisk sjukdom och sena biverkningar.

Under den avslutande terminen förbereder undervisningen inför kommande VFU. De snart färdiga sjuksköterskorna får prova på att samarbeta i tandem genom socialt samspel med varandra i mindre grupper och träna på att lyssna in olika perspektiv och erfarenheter utifrån en problemställning vilket studenterna känner igen från den tandemstruktur som introducerats i undervisningsfilmerna i cancervård i termin 3 och 5. Studenterna har kommit olika långt i sitt lärande, och tandemstrategin innebär att i mindre grupper möta varandras olika erfarenheter och olika perspektiv. Arbetssättet ger ett tillåtande klimat att tala utifrån aktuell erfarenhet och behov, som kan tillämpas i VFU. Avslutningsvis tas diskussionen vidare i helklass med lärare. Under terminen ges det även tillfälle till övning i att på kort tid ta fram relevant patientinformation kring vanligt förekommande cancerbehandlingar och reflektera kring sjuksköterskans roll för hållbar utveckling inom cancervård. Denna föreläsning avslutas med ett nytt ”minute paper” om vilka frågor studenterna tar med till kommande VFU och för framtiden, samt med en formativ utvärdering om cancervårdsstriman. Lärandemålen i den sjätte terminen innebär att kunskaper i cancervård omsätts i praktisk tillämpning under VFU.

Utbildningsstrimman i cancervård syftar till progression mot ett tydligt mål efter examen, och problemlösande resonemang kring patientfall sker med stöd och samarbete. Resonemanget kan jämföras med

Vygotskys ”scaffolding”-teori som används vid interprofessionellt lärande (Visser et al., 2020). För att göra progressionen mer greppbar för studenterna anläggs först en byggställning bestående av grundläggande ord och begrepp kring cancer i allmänhet. Denna byggs på med kunskap om vanliga cancersjukdomar, behandlingsmetoder och symptom, vilken senare tillämpas i metodrum, föreläsning och VFU. Stödet som ges till byggandet, eller lärandet, designas som frågestund, metodrumsövning och föreläsning efter vad den individuella studenten behöver för att i slutändan nå sina lärandemål och tillämpa komplex cancervård. I varje termin relateras till tidigare eller kommande delar av strimman, vilket stärker studentens förståelse för progression och vilken kunskap som finns eller saknas på ”byggställningen”.

Interaktiv och kliniskt interagerad undervisningsstrategi med patienten i undervisningen

För att ge möjlighet till conceptualisering av kunskap relaterat till cancersjukdomar och för att uppnå ett evidensbaserat lärande används även patientfall vid metodrumsövning. I termin 5 tränar studenterna exempelvis akut bedömning vid problem med centralvenösa infarter med ett upplägg som efterliknar den kliniska kontexten (Forneris & Peden-McAlpine, 2006) och tillämpning av nationellt vårdprogram för akut onkologi (Cancercentrum, 2023). Studenterna får då pröva sina resonemang, träna den analytiska förmågan i kliniska bedömningar och därmed öka förståelsen och få en djupare kunskap. Det är viktigt att ett patientfall har en aktuell klinisk förankring och att det är pedagogiskt anpassat till den nivå studenten befinner sig på.

Figur 1. Översikt av läraktiviteter med vad som reflekteras, på vilken nivå och vad som sker individuellt och i par/grupper vid metodrumsträning.

Aktivitet	Läraktivitet		
Lärare	Individuell student	Studenter i par	Studenter i grupp
Initiera, dirigera och hantera individ och grupp	Läsa litteratur, reflektera kring frågor, kolla film	Resonera kring fråga	Diskutera förberedelse-frågor
Agera förebild, entusiasmera, lyssna	Skriva ”minute paper”	Byta ”paper” med kamrat	Reflektera i grupp
Ställa frågor specifikt till ”case”	Besvara fråga, ta reda på	Resonera tillsammans	Följa upp tillsammans
Ställa frågor kring tidigare erfarenheter	Lyfta fram och reflektera	Resonera tillsammans	Reflektera i grupp

För att stärka patientperspektivet med ytterligare fördjupning i patientens preferenser använder vi även en patientberättelse som bygger på ett brev från en patient till sjuksköterskestudenter. Brevet är inläst av en kollega för att öka känslan av autenticitet och spelas upp på föreläsningen i termin 6. Patienten har erfarenhet av såväl komplex som kronisk cancersjukdom och berättar om sin sjukdomstid, vilka livsvärden som är viktiga för hen och hens familj. Studenterna ges efteråt möjlighet att reflektera individuellt samt får diskutera i mindre grupper utifrån ett tilldelat fokusområde och därefter lyfta huvuddragen i helklass. Patientens erfarenheter, värderingar och preferenser i vården upplevs av studenterna som en äkta ”patientens röst” vilket stimulerar till emotionellt och socialt engagemang (Säljö, 2022).

Studentutvärdering och våra erfarenheter

I en ständigt pågående utveckling av utbildningsstrimman cancervård utgör studentutvärderingar en viktig grund. I sista terminen gör studenterna en formativ utvärdering av hela cancervårdsstrimman och tandemupplägget. Tillsammans tittar vi som varit ansvariga för strimman på utvärderingar och värderar tillsammans med våra erfarenheter från undervisningen vad vi kan utveckla. Genom en enkel innehållsanalys av utvärderingarna framkom följande.

Om tandemupplägget

Vår erfarenhet är att ett tandemupplägg som kombinerar forskning och klinisk användning stärker länkning till evidensbaserade arbets sätt för framtida profession. Enligt det studenterna uttrycker upplevs utbildningsstrimman som både viktig och nyttig. Kombinationen ger ett varierat upplägg som förstärks av studenternas egna erfarenheter och berättelser. Det blir mer verkligt för studenterna och påverkar därmed på ett djupare plan.

Om utbildningsstrimman genom utbildningen

Att arbeta med cancervård som en återkommande utbildningsstrimma uppskattas av studenterna. Det möjliggör påbyggnad av kunskap lite i taget över terminerna. Studenterna utvärderar denna möjlighet som positiv, då de menar att detta att få repetera för sig själv gör det lättare att befästa sina kunskaper. Upplägget gör det enkelt att överblicka, bygga på kunskap, nå en djupare förståelse, och få inblick i cancer-sjukvård och repetera i slutet av utbildningen. "One minute paper" vid den avslutande föreläsningen skapar en tillåtande känsla och högt i tak att ställa frågor utifrån individuella behov. Studenterna uttrycker i utvärderingar att de upplever det som involverande och aktiverande att få lov att diskutera i mindre grupp.

Avslutande reflektion

Att utveckla ett arbetsintegrerat och evidensbaserat lärande för cancervårdsstrimman i sjuksköterskeutbildningen skulle kunna beskrivas utifrån Strannegårds (2021) formulering av vad högre utbildning ska tillhandahålla: vetenskapligt baserad kunskap, stoff och fakta som ska

kontextualiseras. Grunden i cancervårdsstrimman är därför läraaktiviteter med fokus på att inhämta stoffet, och befästa kunskapen. Utöver denna kunskap handlar det också om att bli en del av ett sammanhang, ett sammanhang som man tillhör för livet. I detta fall sjuksköterskeprofessionens sammanhang, där identiteten grundläggs och formas under utbildningen. Sammanhang skapas både under campusförelagd utbildning och under VFU, och det är viktigt att det blir två sammanhang som tydligt hänger ihop. På programmet behöver vi därför ständigt arbeta med en tydlig klinisk förankring och ett arbetsintegrerat lärande. Det handlar även om att få möjlighet att utveckla självtillit, där studenterna ges möjlighet att pröva sina argument, sin bedömning och att lyssna till andras.

Att vara två onkologisjuksköterskor vid tandemupplägg, en adjunkt och en lektor, har möjliggjort att vi kunnat ta ett helhetsgrepp över flera moment och använt varandras kompetens med syfte att skapa en stadig kunskapsgrund för framtidens sjuksköterskor. Processen med att ta fram en utbildningsstrimma har inte varit rätlinjig och vi har arbetat från lärandeaktiviteter till mål och examination och tillbaka igen flera gånger under resans gång för att medvetet göra pedagogiska överväganden (Weurlander, 2018). Den kanske allra viktigaste aspekten vid framtagande av en utbildningsstrimma som utmynnar i komplex vård och skicklighet är att undvika ”*curriculum overload*”; det vill säga att fokusera på att arbeta vidare med de moment som grundats tidigare under utbildningen.

Referenser

- Cancercentrum. (4 april 2023). *Nationellt vårdprogram akut onkologi*. Regionala cancercentrum i samverkan. <https://kunskapsbanken.cancercentrum.se/diagnoser/akut-onkologi/vardprogram/>
- Cancerfonden. (2018). *Cancer i siffror*. Cancerfonden. https://static-files.cancerfonden.se/Cancer%20i%20siffror%202018_laddaner.pdf
- Elmgren, M., Henriksson, A. (2016). *Universitetspedagogik* (3. uppl.). Studentlitteratur.

Ferrara, L. R. (2010). Integrating evidence-based practice with educational theory in clinical practice for nurse practitioners: bridging the theory practice gap. *Research and Theory for Nursing Practice*, 24(4), 213-216. <https://doi.org/10.1891/1541-6577.24.4.213>

Fornieris, S. G., & Peden-McAlpine, C. J. (2006). Contextual Learning: A Reflective Learning Intervention for Nursing Education. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 3(1). <https://doi.org/doi:10.2202/1548-923X.1254>

Hansell, K., Pörn, M., Bäck, S. (2020). Lärares interaktion i virtuell tandemundervisning. I *Arbetslivskommunikation III, VAKKI Symposium XL 2020* (s. 114–127). https://vakki.net/wp-content/uploads/2021/03/HansellPoernBack_VAKKI2020_korjattuPDF.pdf

Hornstvedt, M. T., Nordsteien, A., Fermann, T., & Severinsson, E. (2018). Strategies for teaching evidence-based practice in nursing education: a thematic literature review. *BMC Medical Education*, 18(1), 172. <https://doi.org/10.1186/s12909-018-1278-z>

Khan, K. S., & Coomarasamy, A. (2006). A hierarchy of effective teaching and learning to acquire competence in evidenced-based medicine. *BMC Medical Education*, 6, 59. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-6-59>

Socialstyrelsen. (2020). *Att arbeta evidensbaserat. Ett stöd för praktiskt arbete*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-10-6930.pdf>

Stead, D. R. (2005). A review of the one-minute paper. *Active Learning in Higher Education*, 6(2), 118–131. <https://doi.org/10.1177/1469787405054237>

Strannegård, L. (2021). *Kunskap som känns: en lovsång till att lära sig något nytt* (1. uppl.). Mondial.

Säljö, R. (2022). *Lärande. En introduktion till perspektiv och metaforer* (2. uppl.). Gleerups.

Visser, C. L., Wouters, A., Croiset, G., & Kusurkar, R. A. (2020). Scaffolding Clinical Reasoning of Health Care Students: A Qualitative Exploration of Clinicians' Perceptions on an Interprofessional Obstetric Ward. *Journal of medical education and curricular development*, 7, 2382120520907915.
<https://doi.org/10.1177/2382120520907915>

Weurlander, M. (2018). *Att designa en kurs för meningsfullt lärande. En steg för steg guide*. (2. uppl.). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1199728/FULLTEXT01.pdf>